

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Ткаченко Олександра Євгенійовича

«Трансформація банківського сектору в умовах цифрової економіки»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування,

галузі знань 07 Управління та адміністрування

1. Актуальність обраної теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами і темами. Повномасштабні воєнні дії в Україні суттєво змінили умови функціонування банківського сектору та прискорили процеси його трансформації. Руйнування інфраструктури, економічна нестабільність, міграція населення й зростання фінансових ризиків створили серйозні виклики для стабільності фінансової системи. У цих умовах банки були змушені оперативно забезпечити безперервність розрахунків і доступ клієнтів до фінансових послуг, насамперед через цифрові канали. Воєнний стан став каталізатором активного впровадження цифрових технологій у банківській діяльності. Дистанційне обслуговування, мобільні сервіси, електронна ідентифікація та цифрові платіжні інструменти набули ключового значення для підтримки економічної активності. Водночас зросли кіберзагрози й операційні ризики, що зумовлює потребу в удосконаленні підходів до управління ризиками, регуляторного нагляду та забезпечення фінансової безпеки в умовах воєнної економіки.

Тема дисертаційного дослідження є надзвичайно актуальною за умов глибоких інституційних, економічних та технологічних перетворень банківського сектору України. Воєнні дії, структурні зрушення у фінансовій системі, цифровізація бізнес-процесів, зміна поведінкових моделей споживачів та оновлення регуляторного середовища вимагають переосмислення теоретичних засад та методичного забезпечення функціонування банківського сектору. Актуальність роботи посилюється тим, що банківський сектор забезпечує фінансову стабілізацію та перерозподіл фінансових ресурсів, а його здатність адаптуватися до трансформаційних викликів є ключовою для економічної стійкості країни. У дисертації розглянуто недостатньо досліджені в науковій літературі питання, зокрема функціонування цифрових банківських сервісів у кризових умовах, що вимагає адаптації підходів з урахуванням підвищеної нестабільності (зокрема українського контексту), кіберризиків і темпів впровадження цифрових технологій у банківські процеси.

Пропозиції здобувача, викладені в дисертаційній роботі, використано під час виконання науково-дослідної роботи ДВНЗ «Університет банківської справи» за темою «Забезпечення фінансової стабільності фінансового сектору економіки України на засадах сталого розвитку та в умовах новітніх епідеміологічних викликів» (державний реєстраційний № 0121U113271), у межах якої досліджено питання цифрової трансформації банківських установ та особливості управління ризиками.

2. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості та достовірності. У дисертації представлено системне дослідження трансформації банківського сектору України в умовах цифрової економіки, результати якого відзначаються концептуальною завершеністю, науковою новизною та переконливою емпіричною верифікацією.

У дисертаційній роботі Ткаченка О.Є. наявні елементи наукової новизни, що підтверджують оригінальність підходів автора та його особистий внесок у розв'язання поставленого науково-прикладного завдання. Отримані наукові положення, висновки й рекомендації розширюють і поглиблюють наукові уявлення щодо трансформації банківського сектору в умовах цифрової економіки, вирізняються авторським баченням і мають як теоретичну, так і прикладну спрямованість.

Ключові наукові положення включають систематизований підхід до розкриття сутності трансформації банківського сектору як багатовимірного процесу, що поєднує інституційні, технологічні та поведінкові зміни, а також концепцію його розвитку в умовах цифровізації та воєнної економіки. Новизна дисертації полягає у розвитку науково-методичних підходів до оцінювання стійкості банківської системи, формуванні ESG-орієнтованих стратегій банківських установ, обґрунтуванні екосистемного підходу до цифрової трансформації банківського сектору та розробленні інструментарію оцінки ефективності трансформаційних процесів. Запропоновані автором підходи дозволяють комплексно враховувати вплив цифровізації, кіберризиків і воєнних викликів, виявляти структурні дисбаланси та визначати напрями підвищення фінансової стійкості банківської системи.

Обґрунтованість результатів забезпечується використанням широкої інформаційної бази, що охоплює законодавчі та нормативно-правові акти з банківської діяльності, офіційні дані Національного банку України, фінансову звітність банківських установ, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. У дослідженні застосовано сучасні методи наукового пізнання, зокрема системний, діалектичний, статистичний, історико-еволюційний, кореляційний, SWOT-аналіз, а також методи індикативного аналізу, бібліометричного дослідження та наукометричної візуалізації. Це забезпечило логічну узгодженість теоретичних положень і емпіричних результатів, а також достовірність отриманих висновків. Важливим складником дослідження є авторські розрахунки, що підтверджують практичну значущість запропонованих підходів та рекомендацій.

3. Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертації мають вагоме наукове та практичне значення. Наукова цінність дисертації полягає у поглибленні теоретичних положень щодо трансформації банківського сектору в умовах цифрової економіки, розвитку методологічних підходів до оцінювання відповідних процесів і обґрунтуванні напрямів підвищення фінансової стабільності банківського сектору, удосконалення управління

ризиками та забезпечення сталого розвитку банківської системи в умовах воєнної й післявоєнної турбулентності.

Практична значущість дослідження підтверджується довідками про впровадження його результатів у діяльність банківських установ та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, де наукові напрацювання автора використано для прийняття управлінських рішень щодо управління фінансовими потоками. Зокрема, інтегроване науково-методичне підґрунтя формування ESG-стратегії банків забезпечує оцінювання ESG-відповідності та фінансової прозорості банків, підвищуючи довіру стейкхолдерів і відповідність вимогам євроінтеграції. Методичний підхід до багатовимірної оцінки трансформації банківського сектору розширює можливості діагностики ризик-профілю банків і обґрунтування управлінських рішень щодо ліквідності, рентабельності та достатності капіталу. Науковий підхід до співпраці банків і FinTech-компаній сприяє впровадженню цифрових рішень у банківські бізнес-процеси, підвищенню прозорості та керованості ризиків. Методичний підхід до оцінки стійкості депозитного залучення забезпечує формування передумов для сценарного фінансового планування та підвищення стійкості банківської системи. Екосистемний підхід до трансформації банківського сектору сприяє підвищенню клієнтської залученості та операційної ефективності банківських установ.

Отримані результати можуть бути використані у діяльності органів фінансового регулювання та нагляду, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін фінансово-банківського спрямування.

4. Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Наукові положення, результати та висновки дисертаційної роботи опубліковано у 16 наукових працях, зокрема: 5 статтях у наукових періодичних фахових виданнях України, 1 статті у науковому періодичному виданні іншої держави, 1 розділі колективної монографії та 9 публікаціях у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових конференцій, що підтверджує належний рівень апробації результатів дослідження.

У цих публікаціях послідовно висвітлено ключові положення дисертації, а саме теоретичні засади трансформації банківського сектору в умовах цифрової економіки, методичний інструментарій оцінювання трансформаційних процесів, результати емпіричного аналізу впливу цифровізації та воєнних чинників на банківську діяльність, а також обґрунтування рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості, розвитку ESG-орієнтованих підходів і впровадження цифрових рішень у банківській системі. Структура дисертації повністю корелює з логікою проведеного дослідження: кожен розділ знаходить своє відображення в опублікованих роботах, що забезпечує їх внутрішню узгодженість, наукову завершеність та верифікованість.

Кількісний і якісний склад опублікованих праць відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 22 січня 2022 року (зі змінами).

Дисертаційна робота є комплексним завершеним науковим дослідженням, містить логічно узгоджені положення та має коректну й послідовну структуру побудови. Дисертація вирізняється високим рівнем стилістичної культури викладу матеріалу, а також достатнім обсягом фактологічних, графічних і ілюстративних матеріалів, представлених в основному тексті.

5. Характеристика змістової цілісності та структури дисертації.

Дисертаційна робота вирізняється змістовою цілісністю, логічною послідовністю та внутрішньою узгодженістю викладу. Аргументація є чіткою, системною та переконливою, а висновки обґрунтованими та логічно узгоджуються із проведеним аналізом. Усі положення дослідження подано в методично послідовній та впорядкованій формі.

Робота структурно складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, що забезпечує логічну послідовність викладу матеріалу та цілісність дослідження. Текст викладено українською мовою з дотриманням норм наукового стилю. Ілюстративний матеріал (таблиці, рисунки, діаграми) органічно доповнює аналітичні положення та сприяє кращому сприйняттю результатів. До додатків винесено допоміжні аналітичні матеріали, проміжні розрахунки та статистичні дані, що дало змогу зосередити основний текст на узагальненні результатів і формулюванні висновків. Це, у свою чергу, забезпечує прозорість розрахунків, відтворюваність отриманих результатів і можливість їх подальшої верифікації.

Робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають як теоретичне, так і практичне значення для розвитку банківського сектору України та вдосконалення його функціонування в умовах цифрової економіки.

Дисертаційне дослідження Ткаченка Олександра Євгенійовича на тему «Трансформація банківського сектору в умовах цифрової економіки», подане на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», оформлене відповідно до вимог наказу МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами).

6. Дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертаційна робота Ткаченка О.Є. виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності, що підтверджується коректним оформленням посилань на джерела інформації та прозорістю використання наукових напрацювань інших дослідників. Автором опрацьовано та проаналізовано 258 джерел, серед яких монографії, наукові статті у фахових і міжнародних виданнях, законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні матеріали, аналітичні звіти регуляторних

органів і банківських установ. Список використаних джерел є репрезентативним, охоплює як українські, так і зарубіжні публікації, що свідчить про ґрунтовність проведеного дослідження та забезпечує його міжнародний контекст.

Усі цитати, статистичні дані, теоретичні положення та емпіричні результати, запозичені з праць інших авторів, належним чином атрибутовані відповідно до встановлених вимог до оформлення наукових робіт. Текстових запозичень або використання наукових результатів інших дослідників без належних посилань на відповідні джерела не виявлено.

7. Відповідність дисертації спеціальності та вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертаційна робота Ткаченка О.Є. повністю відповідає спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Предмет дослідження безпосередньо належить до об'єктної сфери спеціальності. Дисертація розкриває теоретичні, методичні та прикладні аспекти трансформації банківського сектору, що є одним із ключових сегментів фінансової системи.

Автором досліджено економічну природу трансформації банківського сектору, інституційну структуру банківської системи, регуляторні процеси, цифрову трансформацію банківських послуг, розвиток фінансових технологій, впровадження ESG-принципів, а також вплив воєнних і економічних шоків на функціонування банківських установ. Усі ці питання становлять предметне поле спеціальності і розкриті на належному науковому рівні.

Дисертація містить нові науково обґрунтовані теоретичні та методичні положення, що мають істотне значення для розвитку фінансової науки. Зокрема, розроблено концептуальні засади трансформації банківського сектору в умовах цифрової економіки, удосконалено методичні підходи до оцінювання впливу цифровізації на банківську діяльність і фінансову стійкість банківських установ, дістали подальшого розвитку підходи до співпраці банків і FinTech-компаній, формування ESG-стратегій та розвитку банківських екосистем. Результати дослідження розширюють теоретичну базу банківської справи та забезпечують нове розуміння механізмів функціонування банківського сектору в умовах цифровізації та турбулентності.

8. Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертаційної роботи.

1. У межах підрозділу 1.1, де обґрунтовано класифікацію трансформаційних процесів за інституційним і функціональним підходами, доцільним було б дещо посилити аргументацію взаємозв'язків між цими рівнями трансформації. Зокрема, корисним могло б стати більш чітке розкриття механізмів «ланцюгового ефекту» трансформацій та їх впливу на архітектуру банківської діяльності.

2. У межах підрозділу 2.1 доцільним виглядало б більш детальне обґрунтування вибору індикаторів оцінювання трансформаційних процесів

(цифровізації, кібербезпеки, участі у державних програмах, залучення іноземного капіталу), зокрема щодо критеріїв їх відбору, вагомості та взаємозв'язків у запропонованій системі оцінювання.

3. У підрозділі 2.2, присвяченому оцінці стійкості депозитного залучення, доцільно було б доповнити дослідження аналізом чинників, які визначають зміну депозитної поведінки вкладників в умовах цифровізації, воєнних ризиків та макроекономічної нестабільності. Це дозволило б більш комплексно пояснити виявлені тенденції та посилити практичну цінність отриманих результатів.

4. У третьому розділі дисертації, де розглянуто екосистемний підхід до трансформації банківського сектору (підрозділ 3.3), доцільним виглядало б поглиблення теоретичного обґрунтування дефініції «банківська екосистема», оскільки основна увага зосереджена на її функціональних характеристиках та інструментальному наповненні. Крім того, доцільно було б більш детально висвітлити механізми управління ризиками функціонування банківських екосистем в умовах цифрової трансформації.

9. Загальний висновок. Дисертаційна робота Ткаченка Олександра Євгенійовича на тему «Трансформація банківського сектору в умовах цифрової економіки» є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням. Дисертація характеризується високим теоретичним рівнем та практичною спрямованістю, що повністю відповідає вимогам до кваліфікаційних робіт третього рівня вищої освіти.

Автор здійснив системний аналіз трансформації банківського сектору, що дало змогу об'єктивно оцінити вплив воєнних, економічних та технологічних викликів на фінансову стійкість банківської системи. Особливої наукової уваги заслуговують розроблені підходи до трансформації банківського сектору, що враховують сучасні реалії цифровізації, розвиток фінансових технологій, впровадження ESG-принципів та потреби воєнного часу, а також запропоноване авторське бачення його розвитку в умовах глобальної турбулентності.

Практична цінність дисертації підтверджується не лише впровадженням результатів дослідження у діяльність банківських установ та Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а й орієнтацією на гармонізацію функціонування банківського сектору України з європейськими стандартами, що робить дослідження надзвичайно актуальним і своєчасним.

Структура дисертації є логічною, а виклад матеріалу – послідовним і науково обґрунтованим. Робота демонструє належний рівень академічної доброчесності та значний особистий внесок здобувача у розв'язання актуальних проблем фінансової науки. Висловлені у рецензії зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер та спрямовані на подальшу апробацію отриманих результатів і жодним чином не применшують наукової цінності та практичного значення роботи.

Таким чином, у дисертації Ткаченка О. Є. вирішено актуальне наукове завдання, пов'язане з трансформацією банківського сектору України в умовах цифрової економіки, що визначає її наукову цінність.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (із змінами), та вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом МОН України № 40 від 12 січня 2017 року (із змінами), а її автор, Ткаченко Олександр Євгенійович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 Управління та адміністрування за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування.

Рецензентка

кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри фінансових ринків і технологій
Державного податкового університету

Наталія МОСКАЛЕНКО

